

České lesy v dnešní krajině

Náš krajina není v dobrém stavu a od revoluce v r. 1989 jsme neudělali mnoho pro její zlepšení a pro nápravu škod napáchaných totalitním režimem. V souvislosti se stále častějšími a silnějšími přírodními kalami, které v posledních letech dopadají na české lesy, se množí dotazy, co bude s českými lesy, jak jim lze pomoci? České lesy nepotřebují pomoc, umějí si pomoci samy. To, co potřebuje pomoc, je české lesnictví. A nejde jen o pomoc finanční, české lesnictví dnes v době klimatické změny vyžaduje především novou vizi, koncepci, jasnou a silnou společenskou objednávku a tomu odpovídající legislativu.

Přírodní a kulturní dědictví

Člověk les využíval od prvopočátku svého vývoje, na území dnešní České republiky cíleně nejméně od neolitu. Postupně si vypracoval řadu způsobů péče o les, z nichž jsou dnes některé považovány za přežitky (lesní pastva, hrabání steliva), některé zažívají pomalu obrození (např. výmladkové hospodaření). Lesnictví jako obor péče o lesy tak patří nepochybně ke kulturnímu dědictví naší společnosti, přestože s náhradou dřeva jako jediného zdroje energie nezastupitelný společenský a ekonomický význam lesů od průmyslové revoluce postupně klesal (vyjádřeno např. podílem na hrubém domácím produktu). V té době se plynule etablovalo moderní lesnictví zaměřené na produkci kvalitního dříví z lesů založených generativním způsobem (ze sazenic vypěstovaných ze semene) na holině vzniklé holosečí na relativně větší rozloze. Zejména v období po druhé světové válce za totalitního režimu byla funkce lesnictví degradována a na les bylo pohlíženo často pouze jako na továrnu na dřevo. S rozvojem demokracie po r. 1989 došlo k diverzifikaci vlastnictví lesů, tím i k diverzifikaci jejich využívání. Les je

stále považován za zdroj úžasné obnovitelné suroviny – dřeva, ale postupně se zvyšuje i důraz společnosti na plnění mimo-produkčních funkcí, dnes zahrnovaných do ekosystémových služeb lesů.

Rozmanitost českých lesů

Zakladatel geobiocenologické typizace krajiny prof. Alois Zlatník rozlišil na území tehdejší Československé socialistické republiky 8 lesních vegetačních stupňů (včetně klečového) ve smyslu výškové vegetační zonality, v rámci nich 8 trofických řad a meziřad a konečně 6 řad hydrických. Výsledkem kombinace těchto tzv. nadstavbových jednotek klasifikačního systému, které ve své podstatě vyjadřují hlavní kombinace stanovištních faktorů, jsou základní jednotky geobiocenologického klasifikačního systému – skupiny typů geobiocenů původně lesních a křovinných, kterých Zlatníkovi následovníci Antonín Buček a Jan Lacina popsali v České republice celkem 172. Jinými slovy, na našem území lze v tomto pojetí rozlišit 172 různých typů přírodních (přírozených, potenciálních) lesních společenstev. Pro srovnání, ve fytoocenologickém přehledu

vegetace ČR najdeme 28 svazů, které jsou dále rozčleněny do 85 asociací přírodních a polopřírodních lesů a křovin. Česká republika by tedy v přírozeném stavu neovlivněném člověkem díky vysoké diverzitě stanovištních podmínek hostila poměrně velké množství různých typů přírodních lesních a křovinných společenstev.

Přírozenost českých lesů

Jako přírozený les se většinou chápe porost s druhovou skladbou dřevin odpovídající stanovištním poměrům. Přírozené lesy se mohou členit – např. na původní (pralesy), které jsou člověkem víceméně nedotčeny, lesy přírodní, které vznikly přírodními procesy, ale mohly být v minulosti člověkem ovlivněny, a přírodě blízké, s jednodušší prostorovou strukturou než v lese původním. Lesy přírodě blízké vznikaly pod vlivem člověka, ale mají stále druhovou skladbu dřevin odpovídající stanovišti. Naskytá se tedy otázka, kolik máme v České republice přírodních lesů? Jaký podíl lesů odpovídá potenciální přírozené vegetaci? Takové ekosystémy by totiž měly být podle klimaxové teorie ekologicky stabilní, a měly by tudíž lépe odolávat stresovým faktorům.

Podle Databanky přírodních lesů ČR máme 29 566 ha takových porostů, což je pouze 1,1 % z celkové výměry lesních pozemků, z toho přibližně polovina se nachází v národních parcích, třetina v chráněných krajinných oblastech a zbylá šestina ve volné nechráněné krajině a vojenských újezdech. Existují však i jiná hodnocení, která indikují příznivější čísla. Podle výsledků národní inventarizace lesů (NIL II) je přírodních lesů $1,0 \pm 0,2$ % z porostní půdy, ale dalších $10,6 \pm 0,6$ % představují přírodě blízké obhospodařované lesy. Ve Zprávě o stavu lesa a lesního hospodářství ČR v r. 2018 se můžeme dočíst, že zastoupení listnatých dřevin dosahuje 27,3 %, což ovšem ještě neznamená, že jde o přírozené porosty, neboť se počítají i listnáče přimíšené v jehličnatých kulturách. Ale jsou zde uvedeny i údaje o zastoupení převážně listnatých porostů (16,8 %) a smíšených porostů (19,3 %), což znamená, že 36,1 % lesních porostů má alespoň 25 % zastoupení listnatých dřevin a 16,8 % více než 75 % zastoupení listnatých dřevin. V rámci soustavy Natura 2000 je vymezeno 1 113 evropsky významných lokalit na 795 240 ha (10,08 % rozlohy ČR), z toho 256 617 ha jsou lesní přírodní stanoviště, což činí 9,6 % rozlohy lesů. Z výše uvedených čísel tedy můžeme usuzovat, že podíl přírodních lesů se může pohybovat někde mezi 1,1–16,8 % z porostní plochy, a to bez započtení přírodních jehličnatých porostů, jako jsou jedliny, různé typy borů, horské či rašelinné smrčiny nebo klečové porosty.

Zvláště chráněná území (ZCHÚ) zabírají 16,74 % rozlohy ČR a je v nich chráněno přes 30 % celkové rozlohy lesů. Více než 28 % lesů ČR spadá do kategorie národní park (99 300 ha), chráněná krajinná oblast (627 800 ha) a národní přírodní památka či národní přírodní rezervace (27 800 ha). Z předchozího výčtu je zřejmé, že větší část v těchto kategoriích ochrany tvoří lesy přírozené, a je tudíž velkým společným dluhem a úkolem ochránců přírody

1 V důsledku sucha a následného namnožení podkorního hmyzu jsou české lesy v současnosti ve velmi špatném stavu. Odumřelých porostů je tolik, že ani dva roky po kalamitě nejsou všechny vytěženy, dřevo ztrácí dále kvalitu, porosty se stávají mechanicky nestabilními a ohrožují tak život případných návštěvníků a lesních dělníků. Zvyšuje se též riziko lesních požárů.

2 Výmladkové lesy jsou příkladem lesů s vysokým stupněm přirozenosti a s odolností vůči suchu, současně mají jako pozůstatek starobylého hospodářského způsobu značnou kulturní hodnotu. Lesní závod Židlochovice, Moravskokrumlovská obora

a lesníků zlepšit stav lesů z hlediska jejich přirozenosti v uvedených ZCHÚ.

Převažují tedy lesní porosty s nízkým stupněm přirozenosti (zhruba 85 %). V ČR přirozeně roste něco přes 200 druhů dřevin, z toho ale jen asi 50 je stromovitého vzrůstu, 20 druhů jsou spíše mohutné keře, které však mohou dosáhnout stromovitého vzrůstu, a dalších 85 zahrnuje nízké a středně vysoké keře, zbytek tvoří keříčky a polokeře. V lesním hospodářství se ale aktivně ve větších objemech pracuje pouze s několika málo hospodářskými dřevinami, zejména se smrkem ztepilým (*Picea abies*), borovicí lesní (*Pinus sylvestris*), modřínem opadavým (*Larix decidua*), jedlí bělokorou (*Abies alba*), bukem lesním (*Fagus sylvatica*), dubem letním (*Quercus robur*) a d. zimním (*Q. petraea*). Další listnáče, jako jsou javory, jasany, lípy, olše, jilmy, vrby, břízy, jeřáby, topoly či habr nebo třešň, se příliš často nepěstují, resp. jejich obnova v lesích se ponechává více na přírodě.

Společenská objednávka, ekosystémové služby lesů

Je tedy zřejmé, že lesní hospodářství vede na většině plochy lesů ke zjednodušení druhové skladby a k plošnému snižování diversity lesních společenstev, resp. k jejich homogenizaci ve srovnání s přírodním stavem. Přesto i kulturní lesy jsou centrem diversity a dalších pozitivních funkcí pro

společnost oproti zemědělsky intenzivně využívané půdě. To je důvodem současného stále se zvyšujícího tlaku environmentálně nebo ochranně smýšlející veřejnosti na změnu tradičního pojetí lesního hospodářství s jediným hlavním cílem produkce dřevní hmoty (funkce produkční či ekonomická). Do popředí zájmu lesních hospodářů tak vystupují a v budoucnu budou vystupovat stále více mimoprodukční (ekologické a sociálně-kulturní) funkce lesů.

Kromě zachování biodiverzity představuje hlavní ekosystémovou funkci lesů ochrana půdy. Lesní půda je cenná z pohledu relativně nenarušeného genetického vývoje (většinou nebyla nikdy zorána). Má vysoký obsah organických látek, a navíc ji kryje vrstva odumřelých organických zbytků, nazývaných souborně humusová vrstva. V lesích se tedy vyvinul nejlépe dekompoziční potravní řetězec, který reprezentuje značnou část druhové diversity.

Lesní ekosystém včetně půdy je nezasupitelný ve své klimatické a s ní velmi těsně spjaté hydrické funkci. Lesy zvyšují infiltraci vody do půdy, účinně mění povrchový odtok na podpovrchový, chrání půdu proti vodní i větrné erozi, vyrovnávají odtokové poměry krajiny (snižují tak mimo jiné povodňová rizika), zvyšují jakost vodních zdrojů, výparem vody ochlazují mikro- i mezoklima a přispívají tak k funkčnosti malého i velkého koloběhu vody. V nadzemní i podzemní biomase zachycují značné množství uhlíku. Také dřevo použité ve stavebnictví a na další výrobky dočasně vyřadí z koloběhu velké množství uhlíku, čímž snižuje emise skleníkových plynů. Ekologické funkce lesa tak významně přesahují jeho hranice, lze říci, že les pozitivně ovlivňuje i okolní agrární nebo urbánní krajinu.

Pro českou společnost je zcela zásadní také rekreační funkce lesa – slouží pro turistiku, sběr hub a lesních plodů, stále se zvyšuje tlak na využití pro řadu dalších sportovních aktivit (cyklistika, jízda na koních, orientační běh atd.). Návštěvníci ročně posbírají desítky tisíc tun lesních plodů – v průměru 22,5 tisíc tun hub, 9 tisíc tun borůvek, 2 900 tun malin, 1 900

tun ostružin, 700 tun brusinek, 1,9 tun bezinek, a to v celkové peněžní hodnotě jednotek miliard Kč (v průměru 4,1 miliardy Kč). Další léčivé byliny se nesledují, ale třeba v posledních letech se stal velmi moderním česnek medvědí (*Allium ursinum*). Lesní prostředí slouží také pro vzdělávání, stále populárnější jsou lesní pedagogika nebo dětské „lesní školky“. Lesy jsou samozřejmě i předmětem výzkumu.

Současná krize, její příčiny a důsledky

Lesnictví dnes prochází krizí, podobně jako v době průmyslové revoluce, kdy les jako hlavní zdroj dřeva coby energetické suroviny přestal dostačovat. Tehdy převažující výmladkové hospodaření s krátkou dobou obmýti vedlo k nedostatku kvalitního konstrukčního dříví. Již bylo zmíněno výše, že snižující se poptávka po palivovém dříví, které bylo nahrazeno uhlím, vedla k nástupu moderního lesnictví s obnovou na holině a s využitím jehličnanů (smrku, borovice a modřínu) jako hlavních hospodářských dřevin při obnově. Došlo tak k principiální změně lesního hospodářství. A zde jsou kořeny současné krize, přestože ve své době to byl významný pokrok. Výsledkem nástupu holosečného (pasečného) hospodaření jsou stejněově, druhově chudé, mechanicky a ekologicky labilní porosty, v současnosti často již v druhé, nebo dokonce třetí generaci. Lesní hospodářství se s touto přirozenou labilitou porostů vypořádalo zpracovaným systémem postupů ochrany a obnovy lesa.

Zastoupení stanovištně nepůvodních jehličnanů se postupně zvyšovalo nahradou za původně zcela převažující listnaté porosty a v ČR vše akcelerovalo po druhé světové válce, kdy se lesnictví stalo součástí socialistického hospodářství a jako takové mělo zcela převažující cíl plnit funkci produkční. Smrky se sázely ve třetím (dubobukovém), a často dokonce i ve druhém (bukodubovém) vegetačním stupni (až po 300 m n. m.) na naprosto nevyhovujících stanovištích.

Pozitivní trend, který nastal po r. 1989 (výrazný pokles imisních škod, snahy o přirodě blízké hospodaření – Pro Silva Bohemica, certifikace lesa, lesnické parky, modelové lesy), byl ale podstatně zpomalen na jedné straně restitucemi a na druhé straně privatizací. Obrovskou výhodou při prosazování jednotné státní lesnické politiky mohlo být téměř 100 % státní vlastnictví lesů, jehož jsme se však dobrovolně vzdali v rámci vypořádání majetkových křivd způsobených komunistickou ideologií. Po restitucích zůstává v současnosti ve státním vlastnictví 54,89 % porostní plochy (Lesy České republiky obhospodařují 45,52 %, Vojenské lesy a statky 4,72 %, národní parky 3,66 %, ostatní 0,99 %), což je stále nadpoloviční podíl a významný v ZCHÚ. V soukromém vlastnictví je 22,41 % (fyzické osoby 19,25 %, právnické osoby 3,16 %), obecní a městské lesy představují 17,15 %, církevní lesy 4,36 % a lesní družstva hospodářů na 1,19 % porostní plochy. Mnohem výrazněji však lesní hospodářství poškodily privatizace státních lesnických podniků, jejichž výsledkem bylo oddělení správy lesa od výkonů lesnických činností.

Důsledkem těchto privatizací v kombinaci se zavedením zákona o veřejných zakázkách je dnes velmi nepružný stav, kdy správci lesa musejí vypisovat soutěže na dodavatelské firmy na jednotlivé činnosti, což zejména v době různých kalamiť vede k prodloužení prací a prohlubování problému. Např. kůrovcové stromy se musejí vytěžit včas, než kůrvec vylétne a napadne další stromy, ale než se připraví a ukončí výběrové řízení, je již většinou pozdě.

Samostatnou kapitolou jsou vysoké stavy spárkaté zvěře, které znemožňují obnovu lesních porostů, pokud se zároveň nevytvoří velké prostředky na ochranu semenáčků a sazenic.

Podstatnou příčinou současné krize jsou dnešní klimatické výkyvy a délka jejich trvání, jaké doposud nebyly naměřeny. Klimatologové zaznamenávají stále častěji různé rekordy při sledování počasí. Menší úhrny srážek a také jejich distribuce (stejně množství srážek spadne při menším počtu intenzivních událostí), méně sněhu v zimním období, vyšší teploty – to jsou rozhodující změny, které se v posledních letech opakují stále častěji a které prozatím kulminovaly v r. 2018. Stále více odborníků se přiklání k tomu, že jde o důsledek globální klimatické změny. Tyto změny vedou k posunu areálů teplomilných organismů do větších nadmořských výšek, pozorovaným v současnosti řadou vědců, resp. k posunům celých vegetačních stupňů.

Porosty s nízkým stupněm přirozenosti jsou ekologicky málo stabilní, klesá jejich odolnost vůči škodlivým (z hlediska lesního hospodaření) biotickým i abiotickým činitelům a dochází tak ke kalamitním škodám na lokální, regionální a v posledních letech i na celostátní úrovni. Polomy vznikající při silných bouřích, šíření podkorního hmyzu vlivem opakujícího se sucha, které nemá obdoby, usychání stromů i celých porostů, následné požáry (více než dvojnásobek oproti předchozím letům), šíření nepůvodních organismů včetně různých houbových patogenů způsobujících rozmanité choroby lesních dřevin (grafiozu jilmů, tracheomykózy dubů, nekrózy jasanů, sypavky na borovici, chřadnutí olší aj.), to vše jsou nejvýznamnější projevy nízké odolnosti a ekologické nestability lesních porostů.

Zřejmým důsledkem výše popsaných procesů je pak vysoký podíl tzv. nahodilých těžeb v odumřelých a odumírajících porostech. V r. 2018 nahodilé těžby více než dvojnásobně překročily objem z let 2015–17 a desetinásobně objemy z let 2011–14. V r. 2018 dosáhly 23 milionů m³, z toho bylo 8,38 milionů m³ těžeb způsobených živly a 13,06 milionů m³ hmyzem. Poškození podkorním hmyzem odpovídalo téměř 12 milionům m³. Taková čísla nemají v historii lesního hospodářství obdoby. Vysoké kalamitní těžby tak znemožňují koncepční práci při řádné obnově lesa.

Kapacitně nelze vše zvládnout v potřebný čas, navíc je na trhu obrovské množství kalamitního dříví, jež má samo o sobě nízkou cenu, a když nabídka převyšuje poptávku, klesá tato cena dále, hluboko pod výrobní náklady. Ekologická krize českých lesů tak dostává do hluboké ekonomické krize celé lesní hospodářství, vlastníky a správce lesů i firmy podnikající v lesnictví. Kalamitní proces navíc dosud není u konce, bude ještě několik let pokračovat.

Jak z krize ven?

● Zvýšení rozmanitosti a přirozenosti druhové skladby porostů

Lesní hospodářství v ČR je dlouhodobě konfrontováno s naléhavým požadavkem na změnu druhové skladby směrem k vyššímu zastoupení stanovištně původních dřevin s cílem zvýšit rozmanitost lesních porostů, ale zejména jejich ekologickou stabilitu. Je třeba přecházet od porostů jedno- nebo dvoudruhových k vícedruhovým směrům, preferovat maximálně přirozenou obnovu a při výchovných zásazích ponechávat ve směsi co nejvíce druhů dřevin. K pozitivním změnám dochází již 30 let, ale pokud lesníci pracují v rámci obnovních těžeb, potřebná změna nemůže být rychlá. Ročně se obnoví přibližně 1 % plochy lesa, to znamená, že i kdyby se vůbec nesázeli smrk, kleslo by jeho zastoupení maximálně o 1 % ročně, ale pouze v případě, že by všechny mýtní těžby byly jen ve smrkových porostech. Realita za posledních 20 let je samozřejmě nižší, průměrný roční pokles zastoupení smrku a borovice vychází zhruba 0,3 %. Zastoupení smrku kleslo z přibližně 55 % v r. 1998 na 50 % v r. 2018, borovice ze 17,6 % na 16,2 %.

3 Současné velkoplošné hnutí smrkových lesů nemá v historii českého lesnictví obdoby.

4 Kůrovcové dříví je hodnoceno jako dříví nízké kvality.

5 Po odumřelých porostech vznikají velké holiny, jejichž zalesnění je provozně velmi náročné, v řadě případů budou muset lesníci řízeně využívat sekundární sukcesie.

6 V důsledku kalamity se na trhu ocitlo obrovské množství kůrovcového dříví, které se prodává pod výrobními náklady. Okolí obce Černá Hora u Brna (obr. 3–6)

7 Buk lesní (*Fagus sylvatica*) se stává jednou z nejvýznamnějších dřevin z hlediska adaptace na změny klimatu, neboť je v přirozené druhové skladbě zastoupen na většině území ČR od 2. do 6. lesního vegetačního stupně. Národní přírodní rezervace Břehyně-Pecopala. Snímky P. Maděry

V souvislosti se současným velkoplošným odumíráním smrkových a borových porostů lze říct, že všechno zlé je k něčemu dobré, neboť došlo k rychlému a rozsáhlému snížení zastoupení smrku přírodními silami a lesníci budou muset při obnově použít nejen stanovištně původní listnáče, ale pravděpodobně i listnaté dřeviny pionýrské, jako jsou bříza, osika nebo vrba jíva, a vytvořit z nich alespoň dočasně přípravné porosty. Zcela nutnou podmínkou úspěšné obnovy lesa by však mělo být razantní snížení početnosti spárkaté zvěře.

Vzhledem k tomu, že i řada původních listnatých dřevin se v současné době dostala pod tlak rychle se šířících infekčních chorob, je třeba otevřít odbornou diskuzi o použití introdukovaných, geograficky nepůvodních druhů, přirozeně adaptovaných na sušší a teplejší klima. Lze je používat dvojím způsobem – jako příměs v běžných lesních porostech nebo ve formě intenzivních plantáží. V České republice je doposud použití geograficky nepůvodních dřevin poměrně striktně omezeno, v současné době jsou asi jen 2,7 % lesů tvořena porosty s převahou geograficky nepůvodních dřevin – většinou douglasovou tisolistou (*Pseudotsuga menziesii*), smrkem pichlavým (*P. pungens*), borovicí vejmutovkou (*P. strobus*), dubem červeným (*Q. rubra*), trnovníkem akátem (*Ro-*

binia pseudoacacia) a různými klony topolů (*Populus* spp.). Předpokladem použití nepůvodních dřevin je jejich vyšší odolnost a současně kvalita a kvantita produkce. Nesmějí mít potenciál invazního šíření. Za takových podmínek mohou ekonomicky pomoci vlastníkům lesa a snížit tlak na přirozené lesy.

● Zvýšení pestrosti hospodářských postupů

Převažující holosečné (pasečné) hospodaření musíme diverzifikovat a využívat mnohem více i ostatní hospodářské postupy – násečné, podrostní a výběrné, vždy alespoň s částečným využitím přirozené obnovy. Obecně je vhodné směřovat k maloplošnému hospodaření (i s ohledem na regionálně specifické podmínky, zvláště při klimatických změnách), případně ke způsobům, které zajišťují trvalost lesa na ploše bez nutnosti vzniku holiny, jako je les výběrný nebo trvale tvořivý. Výjimkou by měla být obnova světlomilných druhů dřevin, např. dubů.

Také struktura porostů musí směřovat od jednoduchého, jednoetážového, stejnověkého, vysokého lesa k lesům s bohatou strukturou, kde nalezneme v porostu stromy různé staré, generativního a v některých typech lesa i vegetativního původu. Nízký (případně střední) tvar lesa vznikající výmladkovým hospodařením, dříve značně rozšířený, byl donedávna téměř zapomenutý. V současné době se objevují studie prokazující, že stromy výmladkového původu jsou odolnější vůči suchu, neboť mají značně vyvinutý kořenový systém na rozdíl od mladých semenáčků generativního původu. Obnova výmladkového hospodaření také souvisí se změnou druhové skladby lesa, protože lze takto hospodařit jen s některými druhy listnatých stromů.

● Ochrana půdy, zadržování vody

Bohatě strukturované lesy lépe zachycují srážky dešťové i sněhové, vertikální a zejména horizontální. Také ochrana lesní půdy je klíčová pro vodní režim lesa. Otevře-li se porost, na zem dopadá více slunečního záření, a rychleji se proto začínou rozkládat organické látky na povrchu půdy i v ní. Tím se významně snižuje schopnost půdy vsakovat a zadržovat vodu. Také používání chemických látek na ochranu výsadby proti buření a škůdcům poškozuje dekompoziční (detritický)

potravní řetězec, jehož meziproduktem jsou humusové látky v půdě.

Po těžbě se musí ponechávat alespoň část těžebních zbytků na ploše a doupné stromy a výstavky k přirozenému rozpadu. Má to pozitivní vliv z hlediska výskytu stromových mikrobiotopů, zvyšujících druhovou rozmanitost lesa. Mrtvé dřevo je také zdrojem organických látek v půdě a samo zadržuje značné množství vody.

Technologické postupy při výchovných a obnovních těžbách musejí být šetrné k půdě, minimalizovat její zhutňování a vytváření kolejí, které urychlují povrchový odtok a způsobují plošnou a rýhovou erozi. Lesní porosty je též nutné šetrně zpřístupnit systémem lesních cest a linek. Předejším na svazích potřebujeme vodu svěst z tělesa cesty a nechat ji vsáknout do půdy v zasakovacích pásích.

● Kdo to zaplatí a udělá?

Lesní hospodářství stojí před jednou z největších výzev ve své historii – jak se vypořádat s kalamiťou dosud nezažatých rozměrů a současně jak zvýšit přirozenost lesních porostů a tím zachovat plnění všech jejich funkcí ekonomických, ekologických i sociálně-kulturních. Bude to vyžadovat velkoplošné přeměny (změnu druhové skladby porostů), převody (změny hospodářských způsobů) a rekonstrukce poškozených lesních porostů, často časově náročné a v řadě případů nákladné. Šetrné, přírodně blízké postupy bývají také náročnější na lidské zdroje, které v lesnictví chybějí. Češi příliš nechtějí pracovat v lese jako dělníci, což souvisí i s obzvláště nízkou úrovní platového i společenského ohodnocení. Lesnické firmy musejí zaměstnávat zahraniční dělníky. Důležitým faktorem k řešení této problematiky by mohl být program Rozvoj venkova.

Vlastníci a správci lesa ze všeho nejvíce potřebují v dnešní přelomové době nejenom finanční výpomoc pro zvládnutí krizového stavu, ale zejména jasné politické zadání, které funkce lesa bude společnost vyžadovat a kdo je zaplatí. Doposud byla společnost zvyklá, že lesníci hradili péči o mimoprodukční funkce lesa ze zisku a státní lesy dokonce přispívaly i do státního rozpočtu, místo aby tvořily dostatečné rezervní fondy právě pro účely nečekaných událostí. Klíčové bude najít cestu, jak motivovat vlastníky a správce lesů ke zlep-

šování plnění mimoprodukčních funkcí lesa, stanovit zda hodnotu péče o zlepšování plnění ekosystémových služeb přímo zpoplatnit spotřebitelům, promítnout ji do ceny dříví, nebo ji dotovat z peněz daňových poplatníků, protože jde o celospolečenskou službu. Jiný přístup obnáší vynucení povinnosti plnit ekosystémové služby zákonem, což už stávající lesní zákon částečně obsahuje (povinnost zalesnit, použití melioračních dřevin při obnově atd.). Otázkou je, zda bude na všechny vlastníky lesa pohlíženo stejně, nebo jestli bude po státních lesích vyžadována rozsáhlejší péče o zajištění ekosystémových služeb lesa. Pak je k diskuzi i otázka změny právní formy ze státního podniku Lesy ČR na příspěvkovou organizaci. Podobný model je dnes už zaveden v národních parcích, které mají za cíl pečovat zejména o ekologické a sociální funkce lesů na svém území, v konečném důsledku o krajinně-ekologické hodnoty krajiny jako celku, o čemž ostatně hovoří i Evropská úmluva o krajinně přijatá Českou republikou.

Více také Živa 2007, 1–6; 2018, 1–4 a 6; 2019, 1: 21–24; 2020, 1: 17–20.

